

**UNIVERSITY OF JOHANNESBURG
FACULTY OF EDUCATION
JANUARY SUPPLEMENTARY EXAMINATION
2017**

PROGRAMME: BEd Intermediate/Foundation Phase
MODULE: Sesotho for the Intermediate Phase 3A
CODE: SOI3AA3/SOF3BB3
TIME: 2 Hours
MARKS: 100
EXAMINER: M. Vaz
MODERATOR: Mr A. Cassiem

(This paper consists of (3) pages)

INSTRUCTIONS

Read the following instructions carefully before answering the questions.

1. Read the questions carefully.
2. Answer all the questions.
3. Number your answers correctly.
4. Write clearly and legibly.
5. Write your surname and name and student number on all the answer books.

QUESTION 1 SENTENCE TYPES

1. Describe what a mood in language refers to. (2)
2. Name, explain and give 2 examples (Sesotho sentences) of the three types of sentences. (21)
3. Define in-depth what a sentence is. (7)
4. Make 5 sentences of your own in the imperative (indicate the various types of imperative) and 5 in the indicative moods. (25)

QUESTION 2 LITERATURE (SHORT STORY)

[15]

1. Read and identify the important features of a short story. (3X5)

QUESTION 3

1. Read the following poems and answer the questions that follow.
 - 1.1 Give a title to each poem. (4)
 - 1.2 What might the following words in the poems mean:
 - 1.2.1 Ntlhanohetse (2)
 - 1.2.2 Thepa (2)
 - 1.2.3 Pepenene (2)
 - 1.2.4 What type of poem is poem 1? (2)
 - 1.2.5 briefly explain what message the poet is trying to convey (poem 1bantlhanohetse). (3)
 - 1.2.6 Summarize the second poem in your own words (tlohella motho) (3)
 - 1.2.7 Which two words in the second stanza are antonyms? (3)
 - 1.2.8 What do the words "kenyakenyeng" and "maolentlhadipedi" mean? (3)
 - 1.2.9 Write line 3 stanza 4 in your own words. (3)
 - 1.2.10 Do you agree or disagree with the poet? Explain. (3)

TOTAL: 100

----oOo----

ANNEXURE A

Lehodimo le ka mpakela,
Pepenene nka hlapanya
Hore ruri ba ntlihanohetse,
Ba mphetohetse, ba mphuralletse.

Bohloko ke bo ntlihabang pelong,
Bo ntetebetsang maikutlo habohloko,
Hloko ba ho fetohelwa ke bao o ba ratang,
Bao o ba tshepang, le ho ikotila fuba ka bona.

5

Mosadi le bana ba mphetohetse,
Ba fetoha dira ho nna ke ba tshepile.
Ba mphetola sekgoro le setshehisa bathong,
Ka hloka botshabelo, ka fetoha sephooqo.

10

Ke ba file lerato, ka ba neha tilhompho.
Ka ba fa dijo le diaparo ho apara.
Thepa ka reka ya maemo ho ba kgahlisa,
Feel ya bona tefo, ke thohako le lenyatso.

15

Ekaba fatsheng lena ke sentseng?
Thabo fatsheng lena ke tla e fumana neng?
Ke lekile ka hohle ho thabisa la ka lelapa,
Empa ha e le nna thabo ha ke e tsebe.

20

Ke mang ya ka ntokollang boimeng bona?
Ya tla nthola mathata a nkimolla?
Ha e le nna lena lefatshe le ntlihotse.
Ya ka tharollo e ho Mmopi feela.

Ana motho ke ntho e jwang?
Hona o ka mo qeta o le mang?
Kamehla tsa hae di a makatsa.
Kajeno o motala, hosasa o mofubedu!
O fetoha sa lempetje letlapeng.

5

Ke mang ya ka reng o tseba motho?
Motsotsvana o thabile,
O latelang o hloname.
Ha a rata a ka o bolaya a tsheha.
Wa sala o maketse, o kgathetse matla.

10

Se ithetse ka hore o tseba motho.
A ka o siya ditabeng, a o siya kenyakenyeng,
Wa ibasela hara mathata wa qakeha.
A be a emelletse thoko, a itlepa ditsheho,
A lebetse hore o kile wa mo tswela kgomo.

15

Ee, o jwalo motho!
Ba mo tsebang ba re ke maolentlhadipedi,
Maloma-fodisa ka sebele.
A ka o eletsa wa nkeha,
Wa dumela hoba ke motswalle wa nnete.
Ee, o jwalo motho!

20

Metsi a ptjhelle o a bona!

Ho bohloko ho ñaz kgutsara, iahocholo ha sena se etsatala o sa le rioryane dilemong. Ho lahlhelwa ke baswadi ka isala ya lefi ha se qetello ya bopieic, empa ke qalaio ya bca ka nako tse ding.

Hauñ le thaba e tsejwang ka la Qesoiame, seterekeng sa Bettleben ho ne ho le teng lelpa la ñaz Mpiane, ya neng a pheia moo je mosadi wa hae ha mnomo ia mosiemanyana wa bona ya dilano di robong. Mpiane le mcsadi wa hae ba ne batra le ditoro ka ngvana enwa wa bona wa moshanane. Ba ne ba itamiseditse hore ha a se a hoodie, ba mo rute hore a tie a be muctho bophieiong. Ka tsusi le ieng, ka ha Mphatje e ne e le tithe sekolong, ho ne ho na le muncyela wa hore ditoro tsa bona di ka nna ts a phethahala. Ke bao ba kena latong ka mctkira, ña leba matsaising a phonolo ho in Matala. Ka bomadurabé ke ha ba blakeiwa ke losi ya ho fthulara ha makolo hauñ ie Harrismith. Kotsing ena ho lle ha hiokatala Mpiane, ha mosati jena a lle a iswa sepetele sa hona moo Harrismith. Thabo yenz a pholcha.

Batswadi ba mosiemanyana enwa ña ne ba atisa ho re hoyana, "Thabo, ña ko lefa le latang thuto!" Le ha Thabo a ne a sa le moriyane ho utlisisa sene, empa matitswe ana a mla a dula kaiellong ena e lobolang.

Le motsosong wa io qeteia ha mnna a le maigateng a ho nehela moyo, impae o ilo a bua maniswe ana. Hoza a blokahale, le yena o ilo a patwa ka maigathe jwalo ka monna wa hae. Thabo, jwalo ka kgutsara, a iswa ha rakgadiac, Minannuku, moo a lleng a tsirwanela ho ya qala bophielo bo bctjha teng.

Minannuku o ne a na le basiemane ba babedi, Weseng le Phoshoko, bao e neng e batla e le ditaka le Thabo. Minannuku e ne e le motho feela ya itsokoleiang jwalo ka mang le mang. O ne a itheldsetsa jwala, ho ciula ho tleise batho ba tilo tlosa lenyora, e leng ba neng ba atisa ho lebu malaperg a bona bosiu bo boholo ha ba se ba tebelwa. Batho ba motse, ba neng ba tseba ba ha Mpiane, ba lle ba qenehela Thabo, ña ña ba tseba hore jwale kgutsana ena e tia hula ka falese, etswe Mosotjo wa kgale o ne a bclela ha no le tjena ha a tla re raka le simetswa ke molebo.

Thabo o ne a na le dilaparo tse nle, marikgwenyana, dinenpe, dieta le jasenyana, tseo a neng a di apra baholo ka matsatsi a Sontaha ha ho twa kerekeng. Ha e le Nieseng le Phoshoko bona, ba ne ba hlcbohlobotse. Diata ba ne ba rwala tse kgatheiteng. Tala ena ya se ke ya ba monate ho Minannuku. A tsivanale he ko ya ba batiala marikgwenyana a dikiaxhi hore ba tie ba tshwane kaoela, a ba a bolella Thabo hore a se ke a hola a apata diaparo tsa hae tse

ntjila, a di baballe. Tjhe, Thabo a fela a etsa jwalo le ha taba ena e ne e sa mo dule ha monate.

Tsa nna tsa ya dilemo, bana bana ba ntse ba hola, ba kena sekolo. Ha ba filila sehlopheng sa borobedi, boNteseng ba hla ba salla morao, mme ba hloleha ho feta sehlopha seo selemong seo. Ho hloleheng ha bona ke ba ba tshwanelo ho tlolahla sekolo, mme ba ya batla matokgonyana mapolasing a haufi le Qetsolane. Ha e le Thabo yena, a tswela pele ka dithuto tsa hae, a feta sehlopha seo ka matshwao a hodimo.

Ha a kena sehlopheung sa borobong, a tshwanelo ho ya kena ho se seng sa dikolo tse kgolo motseng wa Bohlokong, haufi le Bethlehem. Mmankuku o lekile ho thiba taba ena ka ho re ho molemo ha Thabo le yena a ka ya sebetsa jwalo ka boNteseng le Phoshodi, empa ena taba ya mo hlola hobane Thabo le yena o ne a lomahantse meno, kelello a se a na le yona, le dintho a se a kgona ho di bona ka mahlo. Ka sekguugu, Thabo o ne a ile a ngola mangolo a dikopo tsa ho thuswa ka dijhelete bakeng sa dithuto tsa hae, mme a atleha. Hoba Thabo a atlehe dithutong tsa sehlopha sa borobong, ke ha a tla a tshwere sehlopha sa mangolo ho rakgadie, "Rakgadi, mangolo ke ana, a ntsebisang hore ho tlola lemong se tlang, ke tla lefelliwa dithuto tsa ka bakeng sa sekolo. Ke tla lefelliwa le bakeng sa bодulo, dibuka le tsoma diaparo, tsohle. Ka baka

lena, ke o tsabisa hore ho tlola lemong se tlang, ke tla tshwanelo ho ya kena ho se seng sa dikolo tse kgolo mane Bethlehem."

"Batho baa ba kopare dihlooho, ke a ba bona. Ba nahana hore nna ke hloleha ho ikisetsa wena sekolong?"

"Ha se taba ya hore mang o a hloleha. Ke thuso feela eo ba fanang ka yona, rakgadi."

Mmankuku, le ha Segowa se ne se sa tsohe hantle ho yena, a bona ka ditempehadi tse mangolong hore ho leka ho senya morero ona ke ho leka ho thula thaba ka sefiba. A kgathala matla, a tsieleha, a ema le monna Matteneng. A qetwa ke mona, le hona e le mona o kopaneng le lehloyo. Ba hae bana ke bane, ke dintho feela, empa enwa ya bileng a shweletsweng ke batswadi, yena o a atleha, o tswela pele. Moya o mobe wa mo kena ka matla, a ba a qetella a nahana ka tjhefu yane ya ditweba eo a yeng a e sebedise ha ditweba di haketske ka tlung. Empana taba a qeta ka ho re o tla e bona ha morao ha ho hlakahala.

Nako ka ha ke nako, ya filila. Thabo a nka. merwalonyana ya hae, a diunedisa rakgadi le boNteseng, "Rakgadi, jwale ke a tsamaya, ke ilo batla thuto. Ha Modimo o ka nthusa, tsatsi le leng ke tla le hopola, nke ke ka le lebala. Salang ka kgotsi!"

Bonieseng 'ta mo fa tthelete ya moiao, ba no lakaetsa mahiohono, a isanaya. Minannku, taba ena ya hore "isatsi le lang ke tia le hopoi," ya mo hilbaetsa boroko, a ipotsa hore ekaba e boieia eng. A leka ho ipitapanya le yona empa ya rna ya dia kelellong ya hae.

Mane Bethlehem, ya ihluta ka malla kguisana, ya esa diajic, ya feta dithuto ts a yona ka matsiwao a nodino, ha ba ha kgotsa e mong wa matihere, ya kieng a kena sekolo le Mphane, a re: "Ngwana enwa o fuitise ntatael!" Thabo a feta seholpia sa materike hantle kaholic, ho tila ho na le dinaledi ho tse ding ts a dithuto ts a hae. Diyunibesithi ka ho fapanha tsora ts a ts a mo tselka. Qetalong a ya yunibesithing ya Leboya, raco a lleng a esa dithuto ts a moiao teng.

Hoba a qeta ka tsora ke ha a fetela ho la Amerika, moo a lieng a tsvela pele ka tsora bcazong bo hodimo.

Hoba Thabo a kgulele Afrika Borura, o ile a siobtsa hona ino Bethlehem, moo e bileng e mong wa bauklodi ba hilabileng ka mahaella setjhabeng. Ha a ka a lebala ishepiso ye hae ho raligadias. Tsaisi le leng, ke ha a filia ha rakgadias, a palane e majabajaiba, "Rakgadi, ke getle dithuto ts a ka. Ke ntse ke hopcia tshepiso ya ka ho wera. Modimo o nifusitse. Kajeno le nua ie metho. Jwale ke rata ho helesa nfo ena ya hao

le ho o ahela e kgaclo bakerg sa yona. Tshwara maigclo a mahiano ke ana. Mosabetsi o qai a hosarai!"

Meolgo e setsze e keleketla mainlong a minannku. Thabo a ile. Ho setseng e re e le lekoie la motokara ha o dikella hole kwana. Hoba Minannku a boelle baahisanit dithaba tsena le mohioio ona, momnamoholo ya duiang haufi le moo o ile a re, "Ho boloka kguisana ke ho ipolokai"

